

Др Невена Петрушић,*
Редовна професорка Правног факултета,
Универзитет у Нишу

НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 347.921.2(4-672EU)

Рад примљен: 01.09.2014.

Рад прихваћен: 01.12.2014.

КОЛЕКТИВНА ПРАВНА ЗАШТИТА: ЕВРОПСКИ ПРИСТУП**

Апстракт: У раду су размотрени заједнички европски принципи који се тичу механизма колективне правне заштите у случајевима масовних повреда права. Изложена су и критички анализирана решења садржана у Препоруци о заједничким принципима за механизме колективне заштите у погледу остваривања захтева за пропуштање и захтева за обештећење у државама чланицама, која се тичу повреде права гарантованих прописима Уније (2013/396/EU) из 2013. године. Циљеви, поље примене и садржина препорука сагледана је у контексту активности које се у ЕУ предузимају у циљу обезбеђивања једнакости у приступу правди и стварања услова за ефикасно и економично решавање прекограничних спорова. Централни део рада посвећен је принципима установљеним Препоруком, који чине актуелни европски хоризонтални оквир за развој националних механизма намењених колективној заштити права. Анализирана су решења која се односе на поступак по тужбама за пропуштање/забрану и поступак по тужбама за обештећење. Размотрени су активна процесна легитимација, начин дистрибуције информација, сношење трошкова поступка, као и специфични принципи који се тичу алтернативних метода за решавање колективних спорова.

Кључне речи: колективна заштита права, поступак по колективној тужби за забрану, поступак по колективној тужби за накнаду штете.

* nevena.petrusic@gmail.com

** Рад је резултат истраживања на пројекту „Усклађивање права Србије са правом Европске уније“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу, у периоду 2013–2018. године.

1. Уводна разматрања

Компанија за дистрибуцију електричне енергије обрачунавала је потрошачима утрошак електричне енергије по цени већој од оне утврђене тарифом; У продајним објектима на подручју седам држава ЕУ једна трговинска фирма продала је седам хиљада телефона са техничком грешком; Фабрика боја и лакова, због застарелости опреме за пречишћавање, пуне три године емитовала је штетне супстанце изнад дозвољеног максимума, што је угрозило здравље људи са контаминираног подручја; Компанија за израду софтвера са седиштем у Немачкој, која има експозитуре у седам држава, објавила је интерни оглас за посао директора, којим је немачко држављанство кандидата предвиђено као један од услова.

Наведени примери незаконитог поступања веома су различити. Разликују се по томе у којој су сфери правних односа настали, која су правна добра повређена, који захтеви припадају оштећеним лицима, шта је основ одговорности за насталу штету, по томе да ли је дошло до повреде само приватних или и јавног интереса итд. Упркос свим овим разликама, наведене примере повезује једно заједничко обележје по којем се могу сврстати у исту категорију - ради се о масовним повредама права, тј. о повредама права великог броја лица до којих је дошло противправним поступањем једног истог правног субјекта.

У наведеним примерима сваком оштећеном лицу на располагању су процесни инструменти намењени индивидуалној заштити права. Искуство је, међутим, показало да ови инструменти, креирани према моделу индивидуалног грађанскоправног спора, нису сасвим адекватни јер, због великог дисбаланса у моћи и ресурсима којима стране располажу, ова индивидуална „борба за право“, често наликује борби Давида и Голијата. Разлог томе су, пре свега, бројне тешкоће са којима се оштећена лица суочавају – недостају им информације, немају финансијских средстава, нити времена за вођење скупих и дуготрајних судских поступака, а због велике несразмере између висине одштетног захтева и трошкова поступка, као и због страха од последица евентуалног губитка парнице, најчешће и не траже судску заштиту.

Све ове околности утицале су да у разним деловима света законодавци трагају за механизмима заштите који би омогућили да се већи број истоврсних захтева који се заснивају на истим или сличним чињеницама оствари у једном поступку. У земљама *common law*-а решење је пронађено у механизму класне тужбе (*class action*).¹ У државама континенталног права развијени су различити типови групних тужби (*Group actions*),

1 О класним и групним тужбама, шире: The International Comparative Legal Guide, 2013; Dika, 2011: 52/53; Јанићијевић, 2006: 109–122; Yeazell, 1977: 866–896; Andrews, 2001: 249–268.

репрезентативних тужби (*Representative actions*), специјалне процедуре за тестирање (*Test-case procedures*), процедуре за одузимање профита у случајевима нелојалне конкуренције (*Procedures for skimming off profits*) и слични механизми намењени колективној заштити права (*Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, Final Report, 2008: 6–9*).

У неким државама колективни правозаштитни механизми имају дугу традицију, какав је случај са Америком, Канадом, или, на пример, са Аустријом, у којој је још 1923. године организацијама за заштиту потрошача признато овлашћење да подносе тужбе за колективно обештећење. У другим државама, као што су Холандија, Шведска, Шпанија, Данска и Бугарска, инструменти намењени колективној заштити права из појединих сектора друштвених односа релативно су нови. Увођење неких од ових инструмената имало је карактер „легислативног експеримента“ чији су резултати послужили за коначно нормативно уобличавање колективних правозаштитних механизма (*Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, Final Report, 2008: 6–9*).

На подручју Европске уније, која од ступања на снагу Амстердамског уговора,² убрзано гради европски простор слободе, сигурности и правде, овако велике разлике међу правним системима држава чланица представљале су очигледну препреку за остваривање једнакости у приступу правди и делотворну правну заштиту права признатих правом ЕУ у случајевима њихових масовних повреда. С друге стране, иако су многе државе ЕУ увеле механизме за колективну заштиту права, не постоје задовољавајућа решења када су у питању прекогранични случајеви масовних повреда.

Бројне студије и анализе показале су да су за делотворну и ефикасну заштиту права гарантованих законима ЕУ од кључне важности колективни правозаштитни механизми (Voet, 2014: 97–128). Важан корак у стварању услова за брзу и ефикасну заштиту права у случајевима масовних повреда представља *Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите у погледу остваривања захтева за пропуштање и захтева за обештећење у државама чланицама, које се тичу повреде права гарантованих прописима Уније*, коју је Европска комисија усвојила јуна 2013. године.³

2 *Treaty of Amsterdam*, потписан је 2. октобра 1997. године, а ступио је на снагу 1. маја 1999. године. Један од посебних циљева утврђених уговором јесте изградња европског простора слободе, безбедности и правде (чл. 61. и 69. Уговора), који се остварује хармонизацијом цивилне процедуре и мерама на плану правосудне сарадње у грађанскоправним стварима са прекограничним импликацијама.

3 *Commission recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violations of*

Србији, која је недавно стекла статус кандидата за чланство у ЕУ⁴ и обавезала се да своје право хармонизује са правом ЕУ и обезбеди његову доследну примену, предстоји поновно успостављање правног оквира за судску колективну заштиту права, будћи да је Уставни суд Републике Србије прогласио неуставним⁵ одредбе садржане у чл. 494–505. Закона о парничном поступку, којима је био регулисан „Поступак за заштиту колективних права и интереса грађана“, као један од посебних парничних поступака (Петрушић, Симоновић, 2011: 890–903).⁶ Због тога постоји потреба да се Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите ближе размотри и критички анализирају принципи који се њоме промовишу.

2. Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите

2.1. Преглед рада на припреми Препоруке

На подручју ЕУ унапређивање приступа правди остварује се реализацијом низа активности утврђених оквирним програмима и акционим плановима у области слободе, безбедности и правде, које је ЕУ у континуитету усвајала почев од 1998. године. Реализациојом *Бечког акционог плана*,⁷ *Програма*

rights granted under Union Law (2013/396/EU), Official Journal L 201/60, 26/7/2013. скр. «*Colective Redress Recommendation*», [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=uriserv:OJ.L.2013.201.01.0060.01.ENG>. У даљем тексту “Препорука” и “Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите”.

4 Септембра 2013. године, ступањем на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању, Република Србија је стекла статус државе придружене ЕУ. (Национални програм за усвајање правних тековина Европске уније, 2014: 1-3).

5 Одлука Уставног суда Републике Србије, IVз-51/2012 од 23. 05. 2013, „Службени гласник РС“, бр. 49/2013.

6 На исти начин овај поступак је регулисан и у хрватском праву, Видети: (Дика, 2011: 52–53).

7 *Акцион план од 3. децембра 1998. о томе како најбоље имплементирати одредбе Амстердамског уговора о креирању простора слободе, безбедности и правде (Action Plan of the Council and the Commission on How Best to Implement the Provisions of the Treaty of Amsterdam on an Area of Freedom, Security and Justice - «Vienna Action Plan»)*, 3 December 1998, 1999/C 19/01, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from http://europa.eu/legislation_summaries/other/133080_en.htm. Акциони план је први пут представљен на Cardiff summit-у одржаном јуна 1998. године. Садржи 51 специфичан циљ, чије је остваривање орочено на две до пет година. Детаљно: McClean, 2002: 21-57.

Тампере 1999–2004. година,⁸ *Хашког програма: јачање слободе, безбедности и правде у ЕУ*⁹ (Петрушић, 2009: 10–124) и актуелног *Штохолмског програма – отворена и сигурна Европа за грађане* из 2009. године,¹⁰ знатно је унапређен капацитет ЕУ и држава чланица да у решавању прекограничних спорова правним субјектима гарантују основна процесна права и делотворан приступ правди, уз поштовање стандарда правичног суђења. Томе су допринели хоризонтална хармонизација појединих сектора цивилне процедуре и ојачана институционална сарадња држава чланица у области цивилног правосуђа, као и низ европских процесних механизма (Петрушић, 2009: 101–124). Повећању ефикасности у решавању спорова допринеле су и бројне директиве у области заштите права потрошача,¹¹ вансудског решавања потрошачких¹² и других грађанско-правних спорова путем медијације (Галич, 2009: 685–699; Петрушић, 2011: 751–770).¹³ Значајни резултати постигнути су и на плану ојачавања и поједностављивања институционалне сарадње држава чланица у области цивилног правосуђа кроз успостављање интернет мрежа и сервиса, укључујући и инструменте за *online* решавање спорова¹⁴ (Цветковић, 2010: 201–224).

8 *Tampere Summit Conclusions*, 15–16 October 1999. [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.html.

9 *The Hague programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union*, (2005/C 53/01), Official Journal of the European Union C 53/1, 3/3/2005, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>.

10 *The Stockholm Programme — an open and secure Europe serving and protecting citizens* (2010/C 115/01, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504%2801%29>.

11 Видети напомену бр. 8.

12 Galič, A., *Vansudsko rešavanje potrošačkih sporova – sa primjerima iz zemalja članica EU*, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from www.zap-serbia.com; Howells, G., *Access to justice for consumers*, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from iaclaw.web.its.manchester.ac.uk/Research.../ecaccesstojustice.pdf.

13 Видети *Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*, Official Journal of the European Union L 136, 24/5/2008. [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:En:PDF>.

14 Видети: P7_TA(2013)0066 *Alternative consumer dispute resolution*, Committee on the Internal Market and Consumer Protection PE487.749 *European Parliament legislative resolution of 12 March 2013 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on consumer ADR) (COM(2011)0793 – C7-0454/2011– 2011/0373(COD))*.

Ипак, упркос позитивним помацима, међу државама чланицама још увек постоји велики јаз у погледу могућности приступа суду и степена ефикасности у решавању грађанско-правних спорова (“*justice gap*”), а као један од разлога наводи се недостатак јасне визије о функцији коју грађанско процесно право има у европском правном поретку (Vernadaki, 2013: 297–312). Евидентне су и разлике међу националним системима у погледу решавања колективних спорова, које отежавају остваривање једнакости у приступу правди и пружање делотворне правне заштите у случајевима масовних повреда права.

Идеја о увођењу колективних правозаштитних механизма у право ЕУ постоји већ више од две деценије (Hodges, 2008: 155–184), а кључну улогу у њеном промовисању има Европски економски и социјални комитет.¹⁵ У међувремену, низом директива у области заштите права потрошача (Hodges, 2008:165),¹⁶ заштите конкуренције, пружања финансијских услуга, заштите животне средине и др., установљени су заједнички европски принципи на којима државе чланице нормативно уобличавају националне механизме за колективну заштиту права у појединим областима.

Доношењу Препоруке претходиле су обимне активности, које јасно илуструју у којој је мери приступ био студиозан и озбиљан како би се

15 Видети: *Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress COM(2013) 401 final*, Official Journal C 170, p. 68–72 Rapporteur: Mr Frank Von Fürstenwerth [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.170.01.0068.01.ENG

16 *Council Directive 84/450/EEC of 10 September 1984 relating to the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning misleading advertising*, Official Journal L 250, 19/09/1984; *Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts*, Official Journal L 095, 21/04/1993; *Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts - Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) - Statement by the Commission re Article 3 (1), first indent*, Official Journal L 144, 04/06/1997; *Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the distance marketing of consumer financial services and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC*, Official Journal L 271/16, 9/10/2002, *Directive 2009/22/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on injunctions for the protection of consumers' interests*, Official Journal L 110/30, 1/5/2009 и др. О теоријским и практичним проблемима који се тичу механизма за колективну заштиту потрошача, видети: Hodges, C., Current discussions on consumer redress: collective redress and ADR, Annual conference on European consumer law, Trier, 13 October 2011, [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from <http://www.csls.ox.ac.uk/documents/1109TrierCOLLECTIVEREDRESSANDADR.pdf>.

пронашла адекватна и избалансирана решења. Припрема Препоруке започела је октобра 2010. године, објављивањем заједничког саопштења три европска комесара о планираним корацима у изградњи кохерентног европског оквира за колективну заштиту.¹⁷ Од фебруара до априла 2011. године спроведена је широка јавна консултација,¹⁸ а фебруара 2012. године Европски парламент усвојио је *Резолуцију „Ка кохерентном европском приступу за колективну заштиту“*.¹⁹ У Резолуцији је изражен став да сви предлози у области колективног обештећења треба да буду усмерени „ка стварању хоризонталног оквира кроз скуп заједничких принципа који обезбеђују једнакост у приступу правди у оквиру ЕУ“. Посебно је апострофирано да ЕУ треба да се суздржи од увођења колективних правозаштитних механизма по америчком моделу, који, по оцени Европског парламента, пружа широк простор за злоупотребе,²⁰ те да је потребно „узети у обзир правну традицију и правни поредак држава чланица и обезбедити координацију добрих пракси међу државама чланицама“.²¹

17 *Towards a Coherent European Approach to Collective Redress: Next Steps*. Саопштење су објавили Европски комесар за заштиту потрошача, Европски комесар за правду и Европски комесар за конкуренцију. Видети: *SEC (2010) 1192 (Oct. 5, 2010)*. [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://ec.europa.eu/competition/ecn/brief/01_2011/ec_redress.pdf.

18 У јавној дискусији учествовало је 310 заинтересованих субјеката, који су дали своје коментаре одговарајући на питања из посебног упитника, а на јавном слушању 5. априла 2011. године учествовало је 300 људи. Поред тога, пристигло је и 19 000 одговора грађана, углавном из Француске и Немачке. Подаци преузети из *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 'Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress'*, Strasbourg, 11. 6. 2013 COM(2013) 401 final, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://ec.europa.eu/consumers/archive/redresscons/docs/com_2013_401_en.pdf.

19 European Parliament resolution of 2 February 2012 on 'Towards a Coherent European Approach to Collective Redress' (2011/2089(INI)) [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0021+0+DOC+XML+V0//EN>.

20 Видети: *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 'Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress'*, COM(2013) 401 final, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://ec.europa.eu/justice/civil/files/com_2013_401_en.pdf. Слично мишљење изразила је и Комисија за заштиту конкуренције Међународне привредне коморе. Видети: *ICC Commission on Competition Comments in response to the Commission's study of the general principles applying to collective redress*, Document No. 225/678 – 30 April 2011, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from <http://www.iccwbo.org/Data/Policies/2011/Comments-in-response-to-the-Commission%E2%80%99s-study-of-the-general-principles-applying-to-collective-redress/>.

21 Видети тач. М ст. 2. Преамбуле пар. 15. и 16. документа.

Јуна 2013. године Европска комисија усвојила је Препоруку о заједничким принципима за механизме колективне заштите и објавила је заједно са документом „*Ка европском хоризонталном оквиру за колективну заштиту*“,²² у којем се заједнички принципи детаљно образлажу и разјашњавају.

2.2. Циљеви и поље примене Препоруке

Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите из 2013. године представља правно необавезујући документ, чијим је доношењем Европска комисија преузела иницијативу у унапређивању националних механизма намењених колективној заштити права која ЕУ гарантује правним субјектима.

Препорука је донета са циљем да се на подручју ЕУ правним субјектима олакша приступ правди жртвама масовних повреда права, обезбеде инструменти за спречавање и сузбијање незаконитих пракси и створе услови за делотворно обештећење. Смисао Препоруке није у томе да се изврши унификација националних прописа о колективној заштити права већ да се успостави европски хоризонтални правни оквир за развој националних колективних правозаштитних механизма. Од држава чланица, чија се правна традиција у пуној мери уважава, очекује се да нормативно уобличи механизме за колективну заштиту права, који ће обезбедити равноправност страна, бити правични, брзи и не превише скупи²³ и омогућити ефикасно решавање прекограничних случајева масовне повреде права.

Садржина препоруке показује да је она резултат добро избалансираног приступа. Њоме се, с једне стране, обезбеђују процесни механизми који омогућавају да се у једном поступку оствари већи број одштетних захтева, што је посебно значајно када је појединачна штета тако ниска да оштећена лица нису мотивисана за покретање појединачних поступака. Сама могућност примене колективних механизама заштите ојачава преговарачку моћ оштећених лица и доприноси ефикаснијем спровођењу правде у случајевима масовних повреда права. С друге стране, Препорука нуди решења која треба да спрече подношење спекулативних и очигледно неосновних тужби чији је циљ нарушавање угледа и репутације туженог, као и друге могуће злоупотребе у остваривању судске заштите.²⁴

22 *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 'Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress', COM(2013) 401 final, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://ec.europa.eu/justice/civil/files/com_2013_401_en.pdf.*

23 Так 2. Препоруке.

24 Чл. 1. Препоруке.

У консултацијама које су током припреме Препоруке спроведене, Европски економски и социјални комитет изразио је резерву у погледу могућности да се инструментом необавезујућег карактера, какав је Препорука, обезбеди неопходна уједначена имплементација заједничких принципа у државама чланицама, посебно имајући у виду велику разноликост националних колективних правозаштитних механизма. Због тога што би, по мишљењу Комитета, само директива могла да пружи стварни основ за усклађивање, остављајући државама чланицама могућност да сагледају посебности својих националних правних система.²⁵ Иако Европска комисија није одустала од свог опредељења, ипак је очигледно да је и сама имала извесну дозу сумње у погледу потенцијала Препоруке да обезбеди имплементацију заједничких принципа. Зато је Препоруком утврђен рок од две године током кога државе треба да уграде заједничка начела у своје националне системе, с тим што је предвиђено да ће у року од четири године од усвајања Препорука Европска комисија размотрити потребу за додатним нормативним мерама.²⁶

Препорука о заједничким принципима за механизме колективне заштите ослања се на правне тековине ЕУ у домену колективне заштите права из појединих сектора друштвених односа, пре свега, у области заштите потрошача. Препорука се, међутим, односи на механизме колективне заштите у ситуацијама масовних повреда права у свим областима друштвених односа, укључујући права у области заштите потрошача, заштите конкуренције, очувања животне средине, заштите личних података, заштите од дискриминације, пружања финансијских услуга, инвестиција и др. „Ситуација масовне повреде права“ дефинисана је као „ситуација у којој два или више физичких или правних лица претендују да су претрпели повреду незаконитим деловањем једног или више физичких или правних лица“.²⁷ Позитивна страна оваквог приступа јесте да чини непотребним доношење вишеструких регулатива и олакшава примену

25 Видети шире: *Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress* COM(2013) 401 final 2014/C 170/11. [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013AE5439&from=EN>.

26 Чл. 41. Препоруке.

27 Одељак II, тач. 3 б) Препоруке. У време јавне расправе Европски правни институт је изразио резерву у погледу ове дефиниције, указујући да она не обухвата случајеве активности које су законите али изазивају опасност, као што су случајеви складиштења или коришћења опасних производа. Видети *Statement of the European Law Institute on Collective Redress and Competition Damages Claims*, [Electronic version]. Retrieved 14 April

права. С друге стране, Препорука је универзалног карактера јер су њоме утврђени принципи који се односе како на судске, тако и на вансудске (алтернативне) механизме колективне заштите.

Препорука не нуди принципе у погледу судске надлежности и меродавног права у случајевима масовних повреда права. С обзиром да постоји паралелна надлежност националних судова и да су национални механизми колективне заштите различити, отворен је велики простор за опортунистички избор јурисдикције (тзв. *forum-shopping*) што је требало избећи прописивањем одговарајућих правила,²⁸ како би се спречила појава "*magnet jurisdictions*", тј. подношење тужби судовима оних држава које имају најатрактивнија правила о откривању доказа пре парнице (*pre-trial discovery*) и који у пракси досуђују највеће износе накнада (Comments in response to the Commission's study of the general principles applying to collective redress, 2011:4).

3. Видови колективних правозащитних механизма

Два су основна процесна механизма чије се увођење препоручује: колективна тужба за пропуштање/забрану (*injunctive collective action*) и колективна тужба за накнаду штете (*compensatory collective action*).

Колективна тужба за пропуштање/забрану представља посебан вид кондемпнаторне тужбе, која је усмерена на спречавање, односно престанак недозвољеног поступања. Њоме се тражи да се туженом забрани да предузме радњу од које прети опасност од повреде, односно да понови радњу којом је повређено право већег броја субјеката, тако да је она усмерена на остваривање превентивне заштите.

Колективна тужба за накнаду штете је инструмент који пружа могућност да већи број лица оштећених истом незаконитом радњом у једном судском поступку оствари накнаду штете, што је посебно значајно када постоји велика несразмера између висине штете и трошкова поступка, која демотивише правне субјекте да траже судску заштиту.

2014 from http://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/General_Assembly/2014/Draft_Statement_on_Collective_Redress_Competition_Damages_Claims.pdf.

28 О проблемима која Препорука отвара на терену међународног приватног права, видети: Stadler, A. Focus on Collective Redress, Cross-border Problems, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from <http://www.collectiveredress.org/collective-redress/cross-border-problems>.

4. Процесна легитимација

У Препоруци је изражен став да државе чланице треба да регулишу које су организације и под којим условима овлашћене на подношење тзв. репрезентативних тужби, тј. тужби које се подносе у име и за рачун два или више лица која претендују да су изложена ризику од повреде или да су њихова права повређена у ситуацији масовне повреде, с тим што сама та лица нису странке у судском поступку.²⁹

Препоруком су утврђени минимални услови које организације треба да испуне да би биле сертификоване као репрезентативне организације. Пре свега, организација мора имати непрофитне циљеве деловања, а између циљева организације и права поводом чије се повреде тужба подноси мора да постоји непосредна веза. Поред тога, организација мора имати довољно финансијских средстава и људских ресурса, као и искуство у правној експертизи како би могла да представља оштећена лица у њиховом најбољем интересу. Од држава чланица очекује се да својим прописима гарантују да ће организација изгубити статус репрезентативне организације ако више не испуњава прописане услове.

У вези услова за стицање статуса репрезентативне организације евидентно је да су критеријуми који се тичу финансијских и људских ресурса и правне стручности веома строги, што је и оцена Европског економског и социјалног комитета,³⁰ те да, с друге стране, не постоје јасна мерила на основу којих би се могло објективно проценити да ли су ови услови испуњени. Због тога остаје да се види како ће државе чланице тумачити услове за сертификацију.

Препоруком је државама сугерисано да својим прописима омогуће стицање статуса репрезентативне организације сертификацијом пред националним органом јавне власти или *ad hoc* сертификацијом, по процедури коју спроводи суд.

У поступку по колективним тужбама тужилац мора имати статус репрезентативне организације јер је то једна од процесних претпоставки. Ради спречавања могућих злоупотреба, препоручено је да се провера испуњености ове претпоставке врши по службеној дужности, у најранијој

29 Одељак II, тач. 3 г).

30 Тач. 4.3. *Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress* COM(2013) 401 final 2014/C 170/11 [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013AE5439&from=EN>.

фази судског поступка, као и да суд буде овлашћен да по службеној дужности одбацује очигледно неосноване тужбе.³¹

Препорука садржи посебна правила о овлашћењу репрезентативних организација да покрећу поступке који се тичу прекограничних масовних повреда. Предвиђено је да свака репрезентативна организација, сертифицирана у било којој држави чланици, може да се обрати надлежном националном суду било које државе.³² Од држава се очекује да у случајевима масовних повреда које погађају лица из већег броја држава омогуће репрезентативним организацијама из тих држава да једном суду заједнички поднесу колективну тужбу (*multinational collective actions*).

Државама чланицама препоручено је да активну легитимацију признају и одређеним органима јавне власти, али само као допуну и алтернативу,³³ имајући у виду да је превасходна улога ових органа да изричу казне.

5. Принципи поступка по колективним тужбама

5.1.1. Принципи поступка по колективним тужбама за пропуштање/забрану

Препорука садржи само неколико специфичних правила у погледу поступка по тужбама за пропуштање/забрану.

Пре свега, установљено је начело хитности у поступању, како би се благовремено спречило предузимање, односно понављање радње од које прети повреда. Такође, у циљу ефективног извршења судских одлука, државама чланицама упућена је препорука да предвиде санкције за туженог којем је забрањено предузимање одређене радње, како би се повиновао судској заповести, што подразумева плаћење судских пенала, фиксираних износа новца за сваки дан закашњења или неког другог износа предвиђеног националним прописима.

5.1.2. Принципи поступка по колективним тужбама за обештећење

Анализа принципа утврђених Препоруком показује да је поступак по колективним тужбама за обештећење заснован на моделу *opt in* поступка, који је утврђен као правило, с тим што је отворена могућност примене *opt out* поступка, као изузетак. Кључна разлика између ових модела огледа се у томе што модел *opt in* поступак следи принцип „могућност учешћа“,

31 Чл. 8. Препоруке.

32 Чл. 18. Препоруке.

33 Чл. 7. Препоруке.

који подразумева да се појединцима пружа могућност да се придруже колективним тужбама, док код *opt out* процедура подразумева се да су оштећена лица аутоматски укључена у поступак, осим ако изричито не изјаве супротно (принцип „одјаве“) (Voet, 2014: 12).³⁴

Сагласно чл. 21. Препоруке, *opt in* поступак гарантује сваком лицу право да одлучи да ли ће у поступку учествовати јер се тражи његова изричита сагласност, чиме се поштује принцип аутономије. С друге стране, овај модел омогућава да се лакше дефинише сам предмет поступка, јер га чини збир свих појединачних захтева, а суд је у бољој позицији да одлучи и о допуштености и о основаности захтева. Такође, једна од кључних предности *opt in* модела јесте што он спречава потенцијалне злоупотребе и истовремено гарантује да пресуда неће произвести дејство у односу на овлашћене субјекте који се нису придружили захтеву (Voet, 2014: 12).

У чл. 21. Препоруке предвиђена је могућност да државе чланице уведу и *opt out* поступак, али као изузетак, који мора бити прописан законом или одлуком суда, и то само у интересу остваривања правде. Према оцени Економског и социјалног комитета овакво решење је корисно у случајевима великог броја оштећених лица и веома малих штета, али је озбиљан недостак што Препорука не прецизира када се *opt out* поступак може применити.³⁵ Чињеница је да овај поступак доводи у питање слободу правних субјеката да на основу информације одлуче да ли желе да остваре захтев за накнаду штете. С друге стране, примена *opt out* модел поступака не остварује основни циљ колективног обештећења јер не омогућава да се оштећеним лицима накнади штета, будући да та лица нису ни идентификована (Voet, 2014: 12).

Препоруком се промовише принцип потпуне накнаде штете, при чему је наглашена потреба да досуђена накнада буде расподељена оштећеним лицима сразмерно висини индивидуалне штете коју су претрпели. Да би се спречиле злоупотребе, препоручено је да државе искључе могућност да се лицима одговорним за масовне повреде права налаже исплата казних обештећења, каква постоји у америчком правном систему.³⁶

34 О моделима поступака за решавање класних спорова у америчком праву, шире (Јанићијевић, 2006: 112-114)

35 Тач. 4.5.4. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress*, p. 6).

36 Чл. 15. Преамбуле Препоруке.

6. Дистрибуција информација

Доступност информација о случајевима масовних повреда права и поступцима за њихово решавање од кључног је значаја за заштиту права оштећених лица. Зато је у чл. 10. Препорука државама чланицама сугерисано да репрезентативним организацијама и групама лица гарантују широку могућност дистрибуције информације о масовним повредама права, о покренутим поступцима, односно о онима које манеравају да покрену. Тиме се лицима која су претрпела штету омогућава да се придруже захтеву за обештећење, што је посебно значајно у случајевима прекограничних масовних повреда. Имајући, међутим, у виду да информације о покренутим поступцима могу угрозити репутацију туженог и штетити његовим економским интересима, државама је сугерисано да приликом регулисања начина информисања успоставе баланс између права оштећених на приступ информацијама и права друге стране на заштиту репутације.

Препоруком се предвиђа дужност држава да успоставе национални јавни регистар колективних тужби³⁷ који би био бесплатно доступан свим заинтересованим лицима путем интернета, са препоруком да сајт на којем је регистар публикован садржи исцрпне и објективне информације и о начину оствривања права на обештећење, укључујући и примену алтернативних метода за споразумно решавање колективних спорова.³⁸ Овај регистар је у функцији спречавања паралелног вођења поступака против истог туженог, што може довести до доношења различитих одлука и отворити питање њиховог дејства. С друге стране, овај регистар омогућава да се оштећена лица информишу о покренутим поступцима и придруже тужиоцу. Није међутим, предвиђено успостављање регистра тужби на европском нивоу, иако је Европски и социјални комитет препоручио његово увођење, оцењујући да би такав регистар био од користи у остваривању права у прекограничним случајевима масовних повреда.³⁹

37 Чл. 35-37. Препоруке.

38 Чл. 35-37. Препоруке.

39 Видети: Тач. 4.6. *Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress COM(2013) 401 final*, Official Journal C 170, p. 68–72 Rapporteur: Mr Frank VON FÜRSTENWERTH [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.170.01.0068.01.ENG.

7. Финансирање, накнада трошкова, адвокатски хонорари

Да би се спречиле могуће злоупотребе и сукоб интереса, државама чланицама препоручено је да обезбеде потпуну транспарентност у погледу извора финансирања, што подразумева прописивање дужности тужиоца да приликом покретања поступка наведе извор средстава којима ће покрити трошкове поступка.⁴⁰ Иако је допуштена могућност да вођење поступка финансира треће лице, државама је препоручено да суду омогуће обустављање поступка када оцене да постоји сукоб интереса трећег лица и тужиоца и његових чланова. С аспекта спречавања злоупотребе колективних механизма заштите, значајна је и препорука да државе чланице спрече могућност да треће лице које финансира вођење поступка врши било какав утицај на тужиоца у погледу радњи које у поступку предузима, те да остварује прекомерну камату на уложена средства.⁴¹

У погледу накнаде трошкова поступка, препоручена је примена класичног принципа „губитник плаћа“.⁴² Препоручено је, такође, прописивање правила према којем је суд овлашћен да обустави поступак ако оцени да тужилац не располаже средствима која су довољна да туженом накнади трошкове поступка, за случај да изгуби парницу.⁴³

Евидентно је да правила садржана у Препоруци не омогућавају да организације могу унапред да сагледају финансијски ризик вођења поступка. С друге стране, не постоје правила која ограничавају висину трошкова поступка. Због тога губитак парнице може довести до престанка организације, што се може бити демотивишући фактор у коришћењу механизма колективне заштите. У консултацијама током израде Препоруке Економски и социјални комитет препоручио је да се висина трошкова поступка ограничи, као и да се размотри могућност да се успостави систем исплате дела добити непрофитним организацијама,⁴⁴ али ови предлози нису прихваћени.

40 Чл. 14. Препоруке

41 Чл. 16. Препоруке.

42 Чл. 13. Препоруке.

43 Чл. 15. Препоруке.

44 Тач. 4.9.2. *Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European Horizontal Framework for Collective Redress COM(2013) 401 final*, Official Journal C 170, p. 68–72 Rapporteur: Mr Frank Von Fürstenwerth [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.170.01.0068.01.ENG.

У циљу спречавања злоупотреба и подношења спекулативних тужби, државама чланицама упућена је препорука да својим прописима гарантују да адвокатски хонорари и метод њиховог обрачуна не стимулишу покретање судских поступака који нису усмерени на заштиту оштећених лица.⁴⁵ Исти циљ има и препорука да државе чланице искључе могућност да се адвокатски хонорари одређују према висини укупног обештећења, а да оне у којима таква могућност начелно постоји, пропишу посебна правила о висини адвокатских хонорара. Ова правила су израз става да је амерички модел класних парница, карактеристичан по енормно високим адвокатским хонорарима (Јанићијевић, 2006: 112), неприхватљив и супротан принципима европске правне кулуре.

8. Однос поступка пред органом јавне власти и поступка по колективној тужби

Препоруком су предвиђена посебна правила у погледу начина поступања у оним случајевима у којима је орган јавне власти надлежан да утврди повреду. Опште је правило да се у тим случајевима колективна тужба подиже тек када се правноснажно оконча поступак пред органом јавне власти. Уколико је, међутим, пред органом јавне власти поступак отпочео после подизања колективне тужбе, суд би требало привремено да обустави поступак до окончања поступка пред органом јавне власти, како би се спречило доношење противречних одлука.⁴⁶

Да би се оштећеним лицима омогућило да остваре своје право на обештећење, препоручује се правило да се лицима која претендују да су претрпела повреду гарантује да ће имати могућност да пред судом остваре своје право на обештећење и када су преклузивни рокови и рокови застарелости истекли пре окончања поступка пред органом јавне власти.⁴⁷

9. Алернативни методи за споразумно решавање колективних спорова

Препорука се заснива на ставу да у случајевима масовних повреда механизми алтернативног решавања колективних спорова могу бити ефикасан метод за брже и јефтиније остваривање правне заштите. Иако примена ових метода најчешће зависи од воље одговорних лица, оцењује се да успостављање делотворног система судске заштите може

45 Чл. 29. Препоруке.

46 Чл. 33. Препоруке.

47 Чл. 34. Препоруке.

бити додатни подстицај да пристану на споразумно решавање спора, што може смањити број судских поступака. Зато је државама чланицама препоручено да алтернативне колективне методе за споразумно решавање спорова предвиде или као паралелну могућност или као механизам који се примењују у оквиру поступка по колективним тужбама, у складу с начелом добровољности,⁴⁸ при чему примену ових метода не би требало постављати као услов за допуштеност колективне тужбе.

У Препоруци се, с позивањем на Директиву 2008/52/ЕО о неким аспектима медијације у грђанским и трговинским стварима,⁴⁹ указује на потребу да рокови застарелости не теку од тренутка када се стране споразумеју да приступе процесу споразумног решавања спора, до тренутка када једна или обе стране изричито изјаве да одустају од даљег учешћа у овом поступку.

Када је реч о споразуму којим странке уређују права и обавезе, у чл. 28. Препоруке садржано је правило да суд оцењује његову садржину узимајући у обзир права и интересе свих учесника, што је примерено и задовољавајуће решење.

10. Закључне напомене

Бројне студије и анализе показале су у случајевима масовних повреда права, посебно оних прекограничног карактера, да су од кључног значаја колективни правозаштитни механизми, чија примена омогућава успешно сузбијање незаконитих пракси и ефикасно обештећење. У настојању да обезбеди јединствени европски оквир за развој колективних механизма заштите, јуна 2013. године Европска комисија је усвојила Препоруку о заједничким принципима за механизме колективне заштите у погледу остваривања захтева за пропуштање и захтева за обештећење у државама чланицама, које се тичу повреде права гарантованих прописима Уније. Овим необавезујућим правним актом успостављен је европски хоризонтални правни оквир за развој националних колективних правозаштитних механизма.

Два су основна процесна механизма чије се увођење препоручује: поступак по колективној тужби за забрану/пропуштање, који се води ради престанка недозвољеног поступања, и поступак по колективној тужби

48 Чл. 16. Препоруке.

49 *Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*, Official Journal of the European Union L 136, 24/5/2008. [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:En:PDF>

за обештећење, који омогућава да множина лица чија су права повређена истим незаконитим поступањем у једном судском поступку оствари право на обештећење.

Анализа предложених принципа показује да, упркос извесним недостацима на која је у раду указано, Препорука нуди ваљан оквир за развој колективних правозаштитних механизма у европском правном простору, у духу јединствене европске правне културе, али уз пуно уважавање посебности националних правних система. Од посебне важности је чињеница да је европски приступ у обликовању колективних правозаштитних механизма битно различит у односу на амерички модел класне тужбе, за који је оцењено да не одговара европској правној традицији и да пружа исувише широк простор за злоупотребе.

Законом о парничном поступку из 2011. године Република Србија је 2011. године установила поступак за заштиту колективних права и интереса грађана, као омнибус поступак намењен решавању колективних спорова из различитих области правних односа. Како је Уставни суд Републике Србије прогласио неуставним одредбе којима је овај поступак био регулисан, потребно је што пре приступити поновном успостављању правног оквира за колективну заштиту права. Имајући у виду да је Србија преузела обавезу да своје право хармонизује са правом ЕУ и обезбеди његову доследну примену, решења садржана у Препоруци о заједничким принципима за механизме колективне заштите представљају добар путоказ у нормативном уобличавању националних колективних правозаштитних механизма.

Литература

- Andrews, N. (2001), Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 11 *Duke Journal of Comparative & International Law* 249–268 [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1199&context=djcl>
- Galič, A. (2009) Vansudsko rešavanje potrošačkih sporova: poređenje predloga zakona o zaštiti potrošača sa preporukama Evropske unije, *Pravni život*, knj. 533, br. 13, str. 685–699.
- Galič, A., Vansudsko rešavanje potrošačkih sporova – sa primjerima iz zemalja članica EU, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from www.zap-serbia.com

Dika, M. (2011) Postupak za zaštitu kolektivnih interesa i prava, u: Novela zakona o parničnom postupku iz 2011. Slovinić Jerko (ur.), Novi informator, Zagreb, str. 52–53

Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union, Final Report, Part I: Main Report, Civic Consulting (Lead) and Oxford Economics European Commission – DG SANCO, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://ec.europa.eu/consumers/archive/redress_cons/finalreportevaluationstudypart1-final2008-11-26.pdf

Hodges, C. (2008) The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems, A New Framework for Collective Redress in Europe, Hart Publishing, Oxford, 2008, pp. 155–184

Hodges, C. (2011) Current discussions on consumer redress: collective redress and ADR, Annual conference on European consumer law, Trier, 13 October 2011, [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from <http://www.csls.ox.ac.uk/documents/1109TrierCOLLECTIVE REDRESSANDADR.pdf>

Howells, G., *Access to justice for consumers*, [Electronic version]. Retrieved 4 April 2014 from iaclaw.web.its.manchester.ac.uk/Research.../ecaccesstojustice.pdf

Voet, S. (2014) European collective redress: a status quaestionis, *International Journal of Procedural Law*, vol. 4 /01, p. 97–128

Јанићијевић, Д. (2006), Решавање тзв. класних спорова у парничном и арбитражном поступку, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 2006, бр. 47, стр. 109–122

Yeazell, S. C., *Group Litigation and Social Context: Toward a History of the Class Action*, *Columbia Law Review*, Vol. 77, No. 6, 1977, p. 866–896

The International Comparative Legal Guide to: Class & Group Actions (2013), Global Legal Group, London

Vernadaki, Z. (2013). Civil Procedure Harmonization in the EU: Unravelling the Policy Considerations, *Journal of Contemporary European Research* 9 (2), pp. 297–312

Stadler, A. *Collective Redress, Cross-border Problems* [Electronic version]. Retrieved 24 April 2014 from <http://www.collectiveredress.org/collective-redress/cross-border-problems>

Petrušić, N. (2008), *Evropski standardi i principi rešavanja sporova putem medijacije*, у: *Evropska zajednica naroda i univerzalne vrednosti* (ur. Gordana Vukadinović, Agneš Katrag Odri), Sremski Karlovci, str. 45–55

Петрушић, Н. Симоновић, Д. (2011), Коментар Закона о парничном поступку, Гласник, Београд, стр. 890-903

Petrušić, N. (2011) Vansudsko rešavanje potrošačkih sporova u pravu Srbije - nova zakonska rešenja u svetlu evropskih standarda. *Pravni život*, 549(11): 751-770

Петрушић, Н (2009) Стандарди ЕУ о пружању правне помоћи у прекограничним споровима, у: Право Републике Србије и право Европске уније - стање и перспективе. Св. 2 Наташа Стојановић, Срђан Голубовић (ур.) Правни факултет, Центар за публикације, Ниш, стр. 101-124

Цветковић, М. (2010) Online решавање спорова као облик медијације у грађанским стварима, у: Невена Петрушић (ур.) Приступ правосуђу - инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем РС, стр. 201-224

McClea, D. (2002) *International Co-operation in Civil and Criminal Matters*, Oxford University Press Inc, New York, pp. 21-57

Statement of the European Law Institute on Collective Redress and Competition Damages Claims, [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from http://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/General_Assembly/2014/Draft_Statement_on_Collective_Redress_Competition_Damages_Claims.pdf

Comments in response to the Commission's study of the general principles applying to collective redress, (2011) ICC Commission on Competition, Document No. 225/678 - 30 April 2011 [Electronic version]. Retrieved 14 April 2014 from <http://www.iccwbo.org/Data/Policies/2011/Comments-in-response-to-the-Commission%E2%80%99s-study-of-the-general-principles-applying-to-collective-redress/>

Nevena Petrušić, LL.D.

Full Professor,

Faculty of Law, University of Niš

Collective Legal Protection: The European Approach

Summary

One of the basic goals of the EU justice policy is to ensure an efficient and effective legal protection, particularly in cross-border disputes and cases concerning the violation of rights guaranteed under the EU legislation. In order to accomplish this goal, the EU embarked on a horizontal harmonization of civil procedure in some sectors and reinforced the institutional cooperation of Member States in the field of civil justice. Concurrently, there were some legal interventions in the field of civil procedure, which contributed to establishing a number of European procedural mechanisms, such as: the European Small Claims Procedure (2007), the European Payment Order Procedure (2006), etc. Many studies and analyses show that procedural mechanisms of collective legal protection are essential for ensuring an efficient and effective legal protection of rights guaranteed by the EU law.

The idea of introducing the collective legal protection instruments into the EU law has been present for more than two decades. It has been endorsed by the European Economic and Social Committee, which has played the key role in its promotion. In June 2013, after extensive consultations, the European Commission adopted the *Recommendation on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Members States concerning violations of rights guaranteed under the EU law*. This document has provided a coherent horizontal framework for the collective legal protection at the EU level by establishing the common European principles for collective redress mechanisms which the Member States should incorporate into their national systems. Analysis of the common principles governing the collective legal protection shows that the European approach to shaping the collective redress claims is significantly different from the American class action model, which is considered to be incompatible with the European legal tradition and deemed to provide a wide margin for abuse.

The common European principles are universal because they refer to the collective protection of all rights guaranteed under the EU law, including the rights in the area of consumer protection, unfair competition, environment protection, etc. On the other hand, these principles are significant not only for the collective judicial protection but also for the collective protection which is exercised by using out-of-court (alternative) dispute resolution methods. Within the fra-

mework of collective judicial protection, the Recommendation includes two basic procedural mechanisms: *the injunctive collective action* and *the compensatory collective action*. The former is aimed at prohibiting the harmful or unlawful conduct; the latter enables a number of persons affected by the commission of an unlawful act to seek redress (damages) in a judicial proceeding, which is particularly important in cases where the damage is disproportional to the costs of the proceedings. The Member States are expected to incorporate the common European principles into their national systems within a period of two years. After four years, in order to ensure a uniform implementation of the Recommendation, the European Commission will assess the need for introducing additional legislative measures.

Keywords: collective legal protection, injunctive collective action, compensatory collective action.